

Aderarea României la Pactul Tripartit

OTTMAR TRAȘCĂ

Acceptarea arbitrajului germano-italian de la Viena, din 30 august 1940, a declanșat în România o criză politică profundă care s-a dovedit fatală pentru Carol al II-lea și regimul autoritar instituit de el în anul 1938. Pierderea părții de nord a Transilvaniei a făcut să se reverse paharul mâniei care s-a îndreptat, așa cum apreciază istoricul Andreas Hillgruber, „împotriva statelor participante la arbitraj și anume, nu atât împotriva Germaniei, cât mai mult împotriva Italiei, considerată ca fiind cea care a încurajat pretențiile ungare. Cum, la sfatul ministrului plenipotențiar german, primul-ministru Gigurtu a interzis orice fel de manifestații împotriva arbitrajului și împotriva puterilor Axei, indignarea s-a îndreptat din ce în ce mai mult împotriva Regelui Carol al II-lea, a cărui politică era considerată răspunzătoare de această evoluție nefastă”¹.

În încercarea sa disperată de a găsi o cale pentru a-și salva tronul, Carol a apelat în cele din urmă la serviciile generalului Antonescu, care doar cu câteva zile în urmă fusese „prizonierul” regelui la mănăstirea Bistrița din Vâlcea. În istoriografia care s-a ocupat de această perioadă, metoda de asumare a puterii de către Antonescu a fost confuz atribuită unui tip de lovitură de stat conspirativă, de obicei cu ajutorul Gărzii de Fier și al germanilor. Totodată, generalul Antonescu era prezentat ca o perscană cunoscută doar de o parte a armatei, ambițioasă, care nu urmărea decât acapararea puterii cu orice preț, aceste afirmații necorespunzând realității.

Ion Antonescu, descendentul unei vechi familii de ofițeri, era în toate privințele un soldat. Încă din tinerețe se dovedise un om de mână forte, gata să recurgă la orice mijloace pentru apărarea ordinii de stat existente. Astfel, în timpul frământărilor sociale din 1907, nu a ezitat să tragă în răsculați, la Galați, fără avizul superiorilor. Pentru sângele pe care îl făcuse să curgă, ca și pentru culoarea părului său, i se spunea „Câinele roșu”².

Primul război mondial îl făcuse la Marele Cartier General, ca șef al secției Operații, aducându-și în această calitate o contribuție importantă la elaborarea planurilor de operații ale armatei române, fiind apreciat ca un ofițer foarte capabil. După război, a fost numit atașat militar, mai întâi la Paris, iar după aceea la Londra. Rechemat în țară, fusese avansat general și numit, rând pe rând, comandant al Școlii Superioare de Război, secretar general al Ministerului Apărării Naționale, subșef al Marelui Stat Major, funcții în care s-a făcut remarcat prin calitatea lui de reformator, dar, datorită opoziției cercurilor de la Palat, a fost nevoit să-și dea demisia, fiind scos și de pe linia marilor comandamente. I se crease, în schimb, faima unui militar integru și suficient de curajos pentru a-și expune deschis opiniile. Toate acestea l-au făcut să se bucure de încrederea unei mari părți din corpul ofițeresc, de autoritate în armată. Pentru a-l discredita, Carol al II-lea a încercat să-l compromită. În acest scop, generalului i s-a intentat un proces de bigamie, pe care însă Antonescu l-a câștigat cu ajutorul unui tânăr avocat, Mihai Antonescu, care avea să-i devină cel mai apropiat colaborator. Retras la vila sa de la Predeal, a fost contactat de diferiți oameni politici, în special

¹ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol II și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române. 1938-1944*, București, Editura „Humanitas”, 1944, p. 129.

² Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Iași, Editura Institutului European, 1992, p. 4.

cu orientare de dreapta, ca: Octavian Goga, Corneliu Zelea Codreanu etc. La sfârșitul lui decembrie 1937, a acceptat să facă parte din Guvernul Goga-Cuza, ca titular al Ministerului Apărării Naționale, post în care a fost menținut și în primul Guvern Miron Cristea. Datorită atitudinii sale față de Garda de Fier, fusese nevoit să se retragă din viața politică și din cadrele active ale armatei, de data aceasta pentru o perioadă de mai bine de doi ani. În vara anului 1940, Ion Antonescu a apărut din nou pe prima scenă a vieții politice românești. La începutul lunii iulie, într-o audiență la Palat, el i-a adus lui Carol grave acuzații pentru faptul că acceptase, în 26 iunie 1940, încorporarea teritoriului dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei la U.R.S.S.³

Formulate în termeni energici, aceste acuzații i-au adus ...un mandat de arestare și aproape două luni de arest la mănăstirea Bistrița⁴. Evenimentele petrecute în vara anului 1940 aveau să-l propulseze, în cele din urmă, spre șefia guvernului. În ziua de 1 septembrie 1940, generalul Antonescu, care între timp „evadase“ de la mănăstirea Bistrița, a avut o primă întrevvedere cu Iuliu Maniu la Ploiești, unde cei doi s-au pus de acord să nu accepte însărcinarea pentru formarea guvernului din partea regelui Carol al II-lea⁵.

A doua zi, la 2 septembrie 1940, secția de Informații militare a Statului Major l-a informat pe Carol că Horia Sima era pe punctul de a declanșa o lovitură de stat. Pentru a-și realiza scopul, Horia Sima a solicitat sprijin german, contactându-l pe ministrul Germaniei la București, Wilhelm Fabricius. Potrivit lui Fabricius, Sima afirma că: „Maniu a ajuns la o înțelegere cu regele prin care se vor opune aplicării Arbitrajului [...]. Pusă în fața acestei situații, Garda nu va mai rămâne pasivă. Va trebui acum să acționeze deschis împotriva vorbitorilor pro Maniu și să producă agitație împotriva regelui. Nu avea altă soluție. Sima ține neapărat ca Guvernul Reich-ului să știe acest lucru și să-și dea seama că aceasta este o contrarevoluție a Gărzii în interesul colaborării germano-române“⁶. Fabricius a apreciat însă afirmațiile lui Horia Sima ca „incorecte“, subliniind în continuare faptul că atât regele, cât și Gigurtu și Manoilescu sunt pentru cedare, concluzionând în raportul său că „sunt de părere că un puci gardist în situația actuală ar fi extrem de periculos și dăunător intereselor noastre“⁷, pronunțându-se pentru evitarea puciului prin încercarea de influențare a adeptilor lui Sima din Berlin⁸.

În seara zilei de 3 septembrie, Ion Antonescu a fost adus la Palat, unde a avut o primă întrevvedere cu regele Carol al II-lea, care s-a desfășurat într-o atmosferă extraordinar de tensionată. Potrivit unui membru al Palatului, Antonescu nu s-a arătat intransigent cu regele și cei doi au reușit să ajungă la o înțelegere. Această înțelegere inițială se limita la înlocuirea celor mai compromiși membri ai camarilei și acceptarea sfaturilor lui Antonescu de politică externă⁹. În

³ *Pe marginea prăpastiei*, vol.I, București, Editura Scripta, 1992, p. 43–44.

⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁵ Larry L. Watts, *O Casandă a României. Ion Antonescu*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 284.

⁶ *Documents of German Foreign Policy, 1918–1945*, Series D. (1937–1945), vol. XI, september 1, 1940, January 31, 1941, London, Her Majesty's Stationery Office, 1961, documentul 9 (în continuare se va cita D.G.F.P.).

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940–ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 23.

timp ce la Palat aveau loc discuțiile dintre cei doi, Garda de Fier a organizat un puci, atacând, în seara zilei de 3 septembrie 1940, la București, Brașov, Constanța, Bod, principalele instituții de stat, posturile de radioemisie, încercând să le ocupe¹⁰. Riposta jandarmeriei și poliției a fost promptă, făcând ca acțiunile Gărzii să eșueze, o parte a legionarilor fiind arestați, alții rămânând baricadați în diferite instituții în care reușiseră să pătrundă în primele momente ale atacurilor¹¹.

Tulburările care continuau în țară l-au determinat, la 4 septembrie, pe regele Carol să-l demită pe primul-ministru Gigurtu, care părea că nu poate face față situației încordate, cu atât mai mult cu cât intrase în conflict cu regele, care voia o urgentă remaniere a guvernului¹². Tot în ziua de 4 septembrie, la ora 12, generalul Antonescu a primit din partea regelui Carol, în mod oficial, mandatul pentru formarea noului guvern¹³. În cursul aceleiași zile, el a încercat să ia legătura cu Horia Sima, în vederea realizării unei înțelegeri. Negăsindu-l (datorită faptului că acesta se afla la Brașov), el a dus tratative cu alți conducători ai Gărzii, căutând să ajungă la un compromis cu aceștia¹⁴.

În aceeași zi, generalul Antonescu a avut două întrevederi și cu Wilhelm Fabricius, ministrul Germaniei la București, pentru a discuta asupra modalității de rezolvare a crizei politice. După întrevederile mai sus-amintite, ministrul Germaniei raporta în aceeași zi Berlinului: „Generalul Antonescu m-a chemat de două ori pentru a discuta situația. Planul său tinde spre formarea unui guvern cu Garda de Fier și cu câțiva miniștri acceptabili pentru noi, cu excluderea regelui și a clicii sale, dar fără a cere încă abdicarea lui... În înțelegere cu colegul meu italian și având în vedere că numai mâna forte a generalului și o hotărâre rapidă pot salva țara de la haos, l-am sfătuit pe Antonescu să-și asume drepturile dictatoriale, să înlăture anturajul regelui, urât de către țară, și să ordone miniștrilor și secretarilor de stat să rămână la posturile lor până la rezolvarea definitivă a problemei cabinetului și a problemei eventualei abdicări a regelui, iar el să guverneze în mod autoritar“¹⁵.

Ca urmare, în seara zilei de 4 septembrie 1940, Antonescu a avut o nouă audiență la rege în timpul căreia i-a explicat acestuia situația și a cerut din nou puteri depline pentru conducerea statului. Regele a ezitat să i le acorde¹⁶. La miezul nopții de 4 spre 5 septembrie, Carol l-a trimis pe Valer Pop la Fabricius pentru a-i cere sfatul. Fabricius a relatat că a repetat ceea „ce îi spusese generalului Antonescu, că dacă vrea să salveze țara de la haos, nu există decât o cale: dictatura“¹⁷. Când Valer Pop a întrebat dacă Germania cere ca regele să abdice, Fabricius a replicat că el nu se amestecă în afacerile interne ale României și, prin urmare, nici în problema dacă și în ce măsură trebuie să se descotorosească de rege. Totuși – a spus Fabricius – Garda de Fier cerea abdicarea¹⁸. După lungi ezitări, în dimineața zilei de 5 septembrie, regele a semnat decretul nr. 3 052, prin care generalul Antonescu era investit „Președinte al Consiliului de Miniștri cu depline puteri pentru conducerea Statului Român“ (art. 1), regele urmând să exercite următoarele prerogative: „a) El este Capul Oștirii; b) El are dreptul

¹⁰ „Timpul“, 5 septembrie 1940.

¹¹ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 24.

¹² Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 129.

¹³ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 45.

¹⁴ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 24.

¹⁵ *D.G.F.P.*, vol. XI, doc. 17.

¹⁶ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 46.

¹⁷ *D.G.F.P.*, vol. XI, doc. 19.

¹⁸ *Ibidem*.

de a bate monedă; c) El conferă decorațiunile române; d) El are dreptul de grațiere, amnistie și reduceri de pedepse; e) El primește și acreditează ambasadorii și miniștrii plenipotențari; f) El încheie tratate; g) Modificarea legilor organice, numirea miniștrilor și subsecretarilor de stat se va face prin decrete regale, contrasemnate de Președintele Consiliului de Miniștri“ (art. 2)¹⁹.

După investirea lui cu depline puteri, Antonescu a căutat încă o dată să ajungă la o înțelegere cu Maniu și Brătianu și, pentru că Sima se ascundea încă, cu alți șefi ai Gărzii de Fier. Din nou, toți au cerut abdicarea regelui înainte de a accepta să coopereze²⁰. Ca urmare, problema soluționării crizei de guvern a intrat într-o nouă fază. În momentul când în fruntea guvernului se afla de acum generalul Antonescu, „cămășile verzi“ au reluat demonstrațiile împotriva lui Carol. În după-amiaza zilei de 5 septembrie, ei au devenit tot mai agresivi, spre seară grupuri de legionari înarmați s-au îndreptat spre Palatul regal²¹.

Profitând de tulburările provocate de legionari, la 5 septembrie, ora 21,20, Antonescu i-a solicitat lui Carol al II-lea o nouă audiență și, după o îndelungată și dramatică discuție, i-a cerut regelui să abdice și să părăsească țara. Audiența lui Antonescu s-a terminat la ora 23, regele Carol „primind“ timp de gândire până la ora 4 dimineața, permițându-i-se ca în acest interval de timp să se consulte cu persoanele din anturajul său²².

În cursul nopții au fost convocați la Palat câțiva dintre cei mai apropiați colaboratori militari și civili ai lui Carol. Părerile celor convocați au fost contradictorii; astfel, în timp ce George Brătianu, A. C. Cuza, Mihail Manoilescu și gen. David Popescu au arătat că „abdicarea era singura soluție posibilă“²³, generalii Gheorghe Mihail și Paul Teodorescu l-au sfătuit să nu abdice, oferindu-se să-l aresteze pe Antonescu și să restabilească liniștea în țară „prin măsuri draconice“²⁴. Generalul Antonescu era ținut însă la curent cu mersul convorbirilor printr-un aghiotant al regelui, astfel că a putut lua contramăsuri, trupe devotate lui arestându-i pe generali²⁵. Deoarece Carol încă mai ezita, dimineața, la ora 4, Antonescu i-a trimis, prin intermediul aghiotantului său, locotenent-colonelul Mircea Elefterescu, un ultimatum: ori abdică imediat și în acest caz îi asigură securitatea pentru a părăsi țara, ori, în caz contrar, va urma un „război civil“ și ocuparea României de către o „putere străină“²⁶. Abia acum regele Carol al II-lea a înțeles că partida era pierdută. La ora 6, în dimineața zilei de 6 septembrie, a trecut tronul fiului său Mihai²⁷, iar a doua zi a părăsit țara. În aceeași dimineață, la ora 8, regele Mihai I, în vârstă de aproape 19 ani, a depus jurământul de credință față de națiune, în fața generalului Antonescu, Patriarhului țării, Nicodim, și a lui Dimitrie G. Lupu – prim-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție²⁸. Tot în data de 6 septembrie, generalul Antonescu a avut o întrevedere cu ministrul Germaniei, căruia i-a expus programul său de politică

¹⁹ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 62.

²⁰ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 27; Larry L., Watts, *op. cit.*, p. 290.

²¹ *Ibidem*, p. 29.

²² *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 47.

²³ *Ibidem*, p. 46.

²⁴ Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 131.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 47, 65.

²⁷ *Ibidem*, p. 47, 66.

²⁸ *Ibidem*, p. 48; împrejurările în care a avut loc acest eveniment sunt redată în *Carol al II-lea. Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II (1939–1940), ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, Narcis Dorin Ion, București, 1996, Editura „Șansa“ S.R.L.

externă și anume: respectarea „arbitrajului“ de la Viena, grabnica încheiere a acordului cu Bulgaria, o mai mare apropiere economică de Germania, reconstituirea României Mari. În ceea ce privește politica internă, s-a pronunțat pentru revizuirea raporturilor juridice în regiunea petroliferă, îndeosebi a valabilității juridice a concesiunilor, epurarea administrației și o îmbunătățire a finanțelor²⁹. Ajunși în acest punct al derulării evenimentelor, considerăm necesară lămurirea unei întrebări esențiale: cum se explică faptul că generalul Antonescu – filoenglez și filofrancez – a acceptat să orienteze politica externă a României către Axă? Noua atitudine a lui Antonescu a fost influențată de schimbările petrecute pe plan internațional. După cum se știe, cel de-al doilea război mondial se desfășurase – până la data evenimentelor mai sus-amintite – într-un singur sens, puterile democratice occidentale suferind înfrângeri după înfrângeri din partea Germaniei și a aliaților săi. În iunie 1940, pe jumătate ocupată de diviziile germane, Franța însăși fusese nevoită să capituleze. Corpul expediționar britanic reușise să se retragă de pe continent, dar lăsase întregul armament pe plaja de la Dunkerque. Este adevărat că Anglia continua să lupte, dar nimic nu lăsa să se întrevadă că Germania mai putea pierde războiul. Cel puțin acestea erau aparențele. Ca ofițer de Stat Major, Antonescu a apreciat că Germania câștigase partida și, în consecință, a căutat să ajungă la înțelegere cu învingătorul. Totodată, trebuie avut în vedere faptul că România se afla în vecinătatea unei puteri, U.R.S.S., care căuta să-și extindă dominația și asupra României. Astfel se explică faptul că linia politică generală a regimului instaurat la 6 septembrie 1940 a fost, pe plan extern, colaborarea cu Axa. Pentru a marca ruptura completă cu vechea politică pro-versaillistă, bazată pe pacte de securitate regională, care avuseseră menirea să apere statu-quo-ul teritorial al statelor membre, de genul Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice, dar care își dovediseră ineficiența în vara anului 1940, Guvernul antonescian a ținut, din primul moment, să afirme că noul regim nu se mai considera legat de nici unul din pactele, acordurile și înțelegerile diplomatice încheiate în perioadele anterioare și că singura bază a politicii sale externe viitoare o va constitui consolidarea și dezvoltarea legăturilor cu Axa în spiritul garanțiilor date României de Germania și Italia la Viena, în august 1940. „Noi ne-am așezat pe Axa Roma–Berlin. Mergem sută la sută și cu cea mai mare cinste în această direcție – declara Ion Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 18 septembrie 1940. Am pornit așa, nu ne mai uităm la dreapta sau la stânga“³⁰. De altfel, într-un interviu acordat de generalul Antonescu corespondentului din București al ziarului „Völkischer Beobachter“, Karl Hermann Theil, conducătorul statului, făcea precizarea că „pentru Guvernul român pactul Înțelegerii Balcanice, la fel cu toate celelalte sisteme de pacte europene, este perimat și că România nu se va mai prevala niciodată de aceasta“³¹. Punând în practică angajamentele asumate față de reprezentanții Reich-ului la București, privind adâncirea colaborării româno-germane, după ce el va prelua puterea politică, generalul Antonescu a adoptat o serie de măsuri, prima fiind intrarea trupelor germane în România.

Chiar a doua zi după preluarea puterii, respectiv la 7 septembrie 1940, într-o întrevedere avută cu colonelul Alfred Gerstenberg, atașatul militar al Germaniei la București, generalul Antonescu a reafirmat acordul său pentru venirea trupelor germane în România, arătând că dorea să aibă ofițeri germani și profesori la

²⁹ Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 132.

³⁰ *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 90.

³¹ „Völkischer Beobachter“ 13 octombrie 1940.

Școala superioară de război și la celelalte școli militare. De asemenea, el a cerut să fie trimise în România unități germane blindate și unități de aviație, să-i fie livrat material de război, în special tancuri și tunuri antiaeriene și a insistat pentru începerea tratativelor privitoare la colaborarea dintre forțele armate germane și române³². În consecință, la 12 septembrie 1940, ministrul german la București, Wilhelm Fabricius, a primit o telegramă din partea Ministerului de Externe al Reich-ului, în care se arăta: „Potrivit promisiunii date românilor la Viena, Führer-ul a ordonat în principiu trimiterea unei misiuni militare în România. ...Va fi trimis mai întâi un general la București, probabil generalul von Tippelskirch, care să conducă convorbirile preliminare necesare“. Sarcina generalului german – se preciza în telegramă – era de a sonda terenul, a lua notă de cererile lui Ion Antonescu și a raporta în consecință la Berlin. Chiar a doua zi, diplomatul german comunica superiorilor săi de la Ministerul de Externe că l-a înștiințat pe Antonescu de „ordinul Führer-ului de a trimite o misiune militară în România“ și deocamdată i-a anunțat „sosirea unui general la București“³³.

Pe baza dispozițiilor lui Hitler, la 15 septembrie 1940, a sosit la București generalul Kurt von Tippelskirch, șeful Cartierului General IV al Statului Major General al Armatei de uscat germane, care a avut convorbiri, în zilele de 15–17 septembrie, cu generalul Antonescu. Cu ocazia convorbirilor, generalul Antonescu a prezentat propunerile Guvernului român pentru trimiterea unei Misiuni militare germane. Scopul Misiunii militare germane trebuia să fie, în esență, „să colaboreze cu Comandamentul român la reorganizarea, dotarea și instrucția armatei române pe baza experienței făcute de armata germană în campaniile din Polonia și Franța“³⁴.

Pentru îndeplinirea acestui scop, Comandamentul german urma să trimită în România: a) o Misiune militară cu specialiști necesari; b) unități destinate a arăta întrebuințarea tehnico-tactică a mijloacelor moderne de luptă. În continuare, se preciza că „Guvernul român dorește ca după terminarea instrucției armamentul modern al acestor unități să rămână armatei române. În acest caz, acest armament va fi plătit de România. Dacă se convine acest lucru, atunci predarea armamentului modern către armata română se va face de îndată ce ofițerii și trupa românească vor fi terminat instruirea lor. O dată cu aceasta, personalul german devine disponibil“³⁵. În ceea ce privește compunerea și funcționarea Misiunii militare germane, se arăta că: 1. va funcționa în legătură cu Marele Stat Major Român și va dispune de ofițeri specialiști necesari; 2. trupele care vor constitui și unități de instrucție la centrele de instrucție vor fi următoarele: a) aviația de luptă: 6–8 escadrile de bombardament; 10–12 escadrile de vânătoare; 6 escadrile de asalt (Stuka); b) apărarea antiaeriană: 24 de baterii de 75–88 mm; 20 de baterii de 37–40 mm; 30 baterii mitraliere de 19–20 mm; 6 baterii proiectoare (aceste unități reprezentând o jumătate din necesarul pentru apărarea regiunii petrolifere și a principalelor centre de comunicații între România și Germania; în plus, trebuia asigurată și apărarea bazelor aeriene enumerate mai sus); c) mari unități motorizate și mecanizate: o divizie motomecanizată (Panzerdivision) complet dotată³⁶.

³² Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 133–134.

³³ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 122.

³⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinet Militar Ion Antonescu, dosar nr. 28/1940, f. 5 (în continuare se va citi A.N.I.C., fond P.C.M., Cab. Militar Ion Antonescu).

³⁵ *Ibidem*, f. 6.

³⁶ *Ibidem*, f. 7.

În ceea ce privește centrele de instrucție, se preciza că „unitățile de instrucție necesare centrelor de instrucție vor fi luate din unitățile arătate mai sus și se vor completa cu unitățile speciale care vor mai fi necesare³⁷, după cum urmează: 1. aviație (formarea personalului): a) avioane de război: vânătoare – 2 escadrile cu rezervele lor; bombardament – 2 escadrile cu rezervele lor; informație – 1 escadrilă cu rezerva ei; b) avioane școală faza a II-a (transformare): 80 de avioane Arado 96; 70 de avioane Arado 96B; 30 Fockewulf, tipul de trecere pentru materialul modern; c) materialul și personalul instructiv necesar formării a 500 de parașutiști, de asemenea, echipamentul și armamentul pentru formarea unui batalion de parașutiști; d) materialul demonstrativ și instrucția practică la pământ și anume pentru organizarea a: 3 săli de instrucție-bombardament; 3 săli de instrucție-vânătoare; 3 săli de instrucție-informație-asalt; 2. artilerie contra avioane (artilerie antiaeriană): 2 baterii 75–88 mm, 3 baterii 37–40 mm, 1 baterie mitraliere grele 20 mm; 3. centrul de instrucție motomecanizat, unități detașate din divizia blindată: 1 batalion tancuri, 1 batalion purtat, 1 grup recunoaștere, 1 batalion motocicliști, 1 baterie motorizată, 1 companie pionieri-pontonieri, 1 companie transmisiuni; 4. centrele de instrucție ale armelor plus ofițerii necesari pentru stabilirea planului de învățământ și organizarea cursurilor³⁸.

Totodată, Guvernul român propunea ca un număr de 3–4 ofițeri de stat major din armata germană să fie detașați pe lângă Școala Superioară de Război pentru a colabora cu profesorii români în „difuzarea principiilor și procedeelelor de luptă ale armatei germane și funcționarea statelor majore la armata terestră și aeriană“. Un număr de ofițeri români tineri urmau să fie trimiși în Germania la centrele de instrucție ale Wehrmacht-ului pentru „a fi pregătiți și desăvârșiți în spiritul de doctrină și instrucție al armatei germane“ și pentru „a realiza încrederea și legătura sufletească între cele două armate“. În ceea ce privește timpul necesar instruirii ofițerilor și soldaților români, precum și întrebuițarea militarilor germani în cazul unui eventual atac declanșat de o terță putere (U.R.S.S. – n.n.) împotriva României, urma să se încheie o înțelegere specială³⁹.

Întors la Berlin, generalul von Tippelskirch înainta OKW-ului, la 18 septembrie 1940, un raport detaliat asupra convorbirilor avute. Potrivit acestui raport, generalul Antonescu ar fi insistat în mod deosebit pentru sosirea trupelor germane, motivând această situație datorită temerii provocate de un eventual atac (sovietic – n.n.). Tippelskirch releva că „de primă importanță pentru generalul Antonescu este faptul ca trupele germane să sosească, speranța de a primi pentru armata sa un armament modern cu prilejul acesta este o considerație de ordin secundar“⁴⁰. Conform aceluiași raport, discutându-se problema „maximului rațional de trupe germane“ ce ar putea să vină în România, generalul Antonescu a declarat că Misiunea militară germană nu trebuia să depășească „un număr limitat de unități fără a provoca serioase dificultăți internaționale“⁴¹.

Aceeași motivare – „lipsă de siguranță“ – manifestată de generalul Antonescu a stat și la baza acțiunilor întreprinse de cercurile diplomatice germane din București pentru a se urgenta trimiterea Misiunii militare germane în România. Chiar a doua zi după înapoierea lui Tippelskirch, Fabricius a trimis o telegramă în care insista ca cererile generalului Antonescu privind trimiterea de

³⁷ *Ibidem*, f. 8.

³⁸ *Ibidem*, f. 8–9.

³⁹ *Ibidem*, f. 9–10.

⁴⁰ *D.G.F.P.*, vol. XI, doc. 75.

⁴¹ *Ibidem*.

trupe „de tăria unei divizii în special unități motorizate și aeriene să fie cât mai urgent satisfăcute“⁴². În urma raportului înaintat de generalul von Tippelskirch asupra convorbirilor avute la București și pe baza propunerilor pe care generalul Antonescu le-a înaintat în scris, Hitler și Comandamentul german au luat, la 20 septembrie 1940, următoarea hotărâre: „a) Conform propunerilor române, vor fi trimise în România cât mai curând posibil trupe germane având forța unei divizii; b) Pentru durata războiului un transfer de material de război german către România este exclus; c) Celelalte propuneri române vor fi revăzute de Statul Major Operativ al Wehrmacht-ului în consultare cu armata terestră și forțele aeriene“⁴³. Totodată, se dădea indicații Ministerului de Externe să examineze, împreună cu Guvernul Ungariei, problema tranzitului unităților germane prin Ungaria și să informeze guvernele prietene sau neutre despre trimiterea Misiunii militare germane în România. Pe baza acestei indicații, Ministerul de Externe a dat dispoziții reprezentanților diplomați ai Reich-ului din Bulgaria, Finlanda, Grecia, Irlanda, Japonia, Iugoslavia, Ungaria, Portugalia, Slovacia, Spania, S.U.A., Suedia, Turcia, U.R.S.S. să aducă la cunoștința guvernelor pe lângă care erau acreditați faptul că Guvernul german a hotărât să trimită trupe germane în România. Acțiunea trebuia motivată prin dorința Reich-ului de a face ca „pacea și ordinea să fie menținute în Balcani“ și de apărare a intereselor germane „în privința petrolului și a cerealelor împotriva oricăror încercări din partea Angliei de a le periclita“⁴⁴.

Potrivit notei adresate de feldmaresalul Wilhelm Keitel – șeful OKW-ului – ministrului de externe von Ribbentrop, sarcina aparentă a trupelor germane era „de a ajuta România prietenă nouă în ce privește organizarea și pregătirea forțelor ei armate“. Sarcinile lor reale, care nu „trebuie să devină evidente nici pentru români, nici pentru propriile noastre trupe, sunt: a) să apere câmpurile petrolifere de a fi acaparate de o terță putere sau de la distrugere; b) să dea posibilitatea armatei române de a efectua sarcini diferite corespunzător unui plan elaborat efectiv în favoarea intereselor Germaniei; c) în cazul când vom fi siliți la un război cu Rusia Sovietică, să se pregătească pentru angajarea forțelor germane și române din direcția României“⁴⁵.

Regimul de staționare în România și de funcționare a Misiunii militare germane a fost stabilit printr-o directivă semnată de Hitler la 10 octombrie 1940, directivă ce preciza că trimiterea de trupe germane în România avea o importanță deosebită pentru Reich și implica posibilitatea unor complicații diplomatice cu alte țări, tocmai de aceea recomanda că „este necesar prin urmare să se evite și cea mai mică aparență de ocupație militară a României și să se dea de la început transferului de unități militare în această țară caracterul unei trimiteri de Misiune a Wehrmacht-ului german având trupele de instrucție necesare“⁴⁶. Trebuie remarcat faptul că, în această directivă, Hitler se referea în special la relațiile Germaniei cu Italia și U.R.S.S. De altfel, ambasada germană din Moscova a primit instrucțiuni din partea Ministerului de Externe german să aducă la cunoștința lui V.M. Molotov – comisarul poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S. – faptul că Guvernul german a hotărât să trimită o Misiune militară, măsura fiind justificată prin pericolul pe care îl reprezenta Anglia pentru regiunile petrolifere⁴⁷. Conformându-se instrucțiunilor primite, consilierul de ambasadă

⁴² *Ibidem*, doc. 76.

⁴³ *Ibidem*, doc. 80.

⁴⁴ *Ibidem*, doc. 166 și 169.

⁴⁵ *Ibidem*, doc. 84.

⁴⁶ *Ibidem*, doc. 171.

⁴⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, 1939–1943, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984, doc. 98

W. von Tippelskirch a avut o întrevedere cu V.M. Molotov la 10 octombrie 1940, în cursul acestei întrevederi aducându-i la cunoștință „comunicările prescrise”⁴⁸. Molotov nu s-a lăsat convins de argumentele prezentate de partea germană, replicând că „Anglia are acum alte griji și trebuie să fie bucuroasă să-și păzească propria-i viață”⁴⁹. Se poate concluziona că, departe de a accepta motivația germană a trimiterii Misiunii militare, U.R.S.S. a considerat-o ca un act îndreptat împotriva ei.

Prin intermediul Legației germane la București, Guvernul german a solicitat și a obținut din partea Guvernului român, în ajunul sosirii unităților militare, o autorizație generală de survol și aterizaj pe teritoriul românesc⁵⁰. Intrarea în România a primelor unități ale Misiunii militare germane a început la 10 octombrie 1940 și s-a desfășurat relativ normal, contrar tezei acreditate de către istoriografia de până la 1989, care a calificat-o drept „precipitată”⁵¹.

În dimineața zilei de 12 octombrie 1940, au sosit în București primele elemente de comandament ale Misiunii militare germane, având în frunte pe șeful Misiunii – generalul de cavalerie Erik Hansen, comandantul forțelor de aviație – generalul Wilhelm Speidel și șeful Statului Major al Misiunii – generalul Arthur Hauffe⁵².

Pentru a cunoaște situația exactă a fluxului de trupe germane, Secția a V-a a Marelui Stat Major a întocmit grafice zilnice înaintate Președinției Consiliului de Miniștri, Secretariatului General al Ministerului Apărării Naționale, grafice ce prezentau numărul soldaților germani aflați în țară și numărul celor care erau așteptați să sosească⁵³. De exemplu, la 26 octombrie 1940, ora 8 dimineața, situația trupelor germane (efective și materiale) se prezenta astfel: 1) 190 de ofițeri și funcționari cu rang de ofițeri; 2) 1 707 subofițeri și trupă; 3) 419 autovehicule mari; 4) 99 motociclete; 5) 51 de cai. Aceste efective au fost repartizate la Râmnicu-Vâlcea, Chitila, Târgoviște, Brașov, Mihai Bravu⁵⁴. Situația trupelor germane aeriene din România (efective și materiale), la aceeași dată, se prezenta în felul următor: 1) 171 de ofițeri și funcționari cu rang de ofițeri; 2) 4 094 subofițeri și trupă; 3) 1 101 autovehicule; 4) 205 motociclete; 5) 24 avioane. Transporturile militare germane în România s-au încheiat în ziua de 14 noiembrie 1940, când s-a finalizat deplasarea tuturor subunităților Diviziei 13 moto întărită (Lehrstab R1), comandată de generalul de divizie von Rothkirch-Panten⁵⁵. Efectivele armatei germane aflate în țară la acea dată se prezentau astfel: 1) armata de uscat – 701 ofițeri, 16 860 trupă, autovehicule plus 163 tancuri, 1 450 motociclete, 49 cai; 2) aeronautica – 189 ofițeri, 4 680 trupă, 1013 autovehicule, 256 motociclete, 64 avioane; 3) total general – 890 ofițeri, 21540 trupă, 4 698 autovehicule, 1 706 motociclete, 49 cai și 64 avioane⁵⁶.

⁴⁸ *Ibidem*, doc. 103.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond România, vol. 282/1940, f. 127–128 (în continuare se va citi Arh. M.A.E.).

⁵¹ A se vedea: Aurică Simion, *op. cit.*, p. 127; Traian Udrea, *Politica externă a dictaturii legionaro-antonesciene*, în volumul *Împotriva fascismului*, p. 229.

⁵² Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 136.

⁵³ A.N.I.C., fond P.C.M., Cab. Militar Ion Antonescu, dosar nr. 12/1940, f. 7.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 8.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 65.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 66.

Militarii germani au fost încartiruiți în localitățile: București, Mihai Bravu, Giurgiu, Brașov, Bod, Hălchiu, Codlea, Vulcan, Ghimbav, Râșnov, Cristian, Făgăraș, Sibiu, Râmnicu-Vâlcea, Târgoviște, Câmpina, Ploiești, Buzău, Râmnicul Sărat, Focșani, Bacău, Roman, ofițerii și funcționarii cu rang de ofițeri fiind repartizați la hoteluri, iar subofițerii și trupa în cazarmile din localitățile respective⁵⁷. Prin modul cum au fost amplasate trupele germane, ele preluau sub controlul lor importante zone strategice ale României, îndeosebi Valea Prahovei, cu regiunea petroliferă, și Moldova, trupele germane având misiunea de a proteja aceste zone de eventuale atacuri ale Angliei și respectiv U.R.S.S.

Ca parte componentă a Misiunii militare a fost recunoscut de către Guvernul român și Abwehr-ul, ceea ce a pus într-o nouă condiție colaborarea acestuia cu Serviciul Secret de Informații, începută încă în ultimele luni ale regimului carlist⁵⁸. Această colaborare dintre Abwehr și S.S.I. viza, conform declarațiilor din 1946 ale lui Eugen Cristescu, „zona petroliferă, pentru apărarea zonei petrolifere, unde se găseau agenți germani veniți cu ani de zile înainte, împerecheați cu agenți români, și făceau un oficiu de supraveghere și de pază pentru ca nu cumva, în cazul când se vor strica relațiile dintre România și Germania, inginerii englezi și americani, care se găseau acolo, să nu dea foc zonei petrolifere, să nu strice instalațiile tehnice care erau.

Această colaborare a continuat. De asemenea, se mai colabora și în zona dunăreană. În toate porturile pe unde se scurgeau vasele și tancurile de petrol spre Germania⁵⁹.

În cursul lunii decembrie 1940, Misiunea militară germană a fost întărită cu noi unități. Încă de la 23 noiembrie 1940, cu ocazia convorbirilor pe care generalul Antonescu le-a avut la Berlin cu feldmareșalul Wilhelm Keitel, s-a căzut de acord pentru trimiterea în țara noastră a încă unei divizii germane (Divizia 16 blindată, comandată de generalul Hube – n.n.), care să se adauge la unitățile de instructaj staționate în România⁶⁰.

În iarna anilor 1940/1941, Misiunea militară germană a instruit trei „divizii model“ românești, diviziile 5, 6 și 13 infanterie. Instruirea unităților române se făcea în garnizoanele acestora unde fusese adus, de regulă, câte un batalion german⁶¹. Un aspect cu totul diferit a prezentat activitatea desfășurată de unitățile Misiunii aeriene germane în România de sub comanda generalului Wilhelm Speidel. Constituită dintr-o divizie antiaeriană, întărită, două regimente de artilerie antiaeriană, un grup de avioane de vânătoare, unități de proiectoare, unități speciale de apărare antiaeriană, precum și unități speciale de construcții pentru apărarea împotriva atacurilor aeriene și de stingere a incendiilor, Misiunea aeriană a avut ca principală sarcină „de a fi gata de luptă“ pentru apărarea regiunii petrolifere împotriva unui eventual atac aerian, instruirea aviației militare române constituind o preocupare secundară⁶².

În ceea ce privește drepturile și situația juridică a Misiunii militare germane în România, au avut loc convorbiri româno-germane încă din luna septembrie (17–19). Ca urmare a acestor convorbiri, au fost create nouă subcomisii însărcinate cu următoarele probleme: 1. hrană; 2. chestiuni juridice; 3. transporturi; 4. cantonamente; 5. solde, plăți; 6. chestiuni financiare; 7. chestiuni vamale;

⁵⁷ Arh. M.A.E., fond România, vol. 282/1940, f. 129.

⁵⁸ Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului*, București, Editura Militară, 1983, p. 60.

⁵⁹ *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, vol. I, ediție prefațată și îngrijită de Marcel Dumitru Ciucă, București, Editura Saeculum I.O., Editura Europa Nova, 1995, p. 310–311.

⁶⁰ *D.G.F.P.*, vol. XI, doc. 388.

⁶¹ Andreas Hilgruber, *op. cit.*, p. 136.

⁶² *Ibidem*, p. 137–138.

8. transmisiuni; 9. poștă⁶³. Cu același prilej, s-a stabilit că: 1. hrana va fi procurată de partea română, urmând să fie preparată de către germani; 2. soldele urmau să fie ca și în Germania; 3-4. transporturile și transmisiunile urmau să fie efectuate de către partea română; 5. problemele juridice – militarii germani puteau fi judecați doar de tribunalele militare germane și se bucurau de privilegiul extraterritorialității; 6. în ceea ce privește cantonamentele, acestea urmau să fie procurate de partea română; 7. problemele vamale – membrii Misiunii aveau dreptul să expedieze în Germania alimente, dar în cantități limitate, pachetele urmând să fie scutite de vamă; 8. pentru satisfacerea nevoilor armatei germane, urmau să fie atașate 4 vagoane poștale la trenurile pentru Germania, acestea urmând să fie scoase de sub controlul autorităților românești⁶⁴. Convorbirile s-au finalizat prin semnarea unui protocol de către generalul Nicolae Tătăranu din partea României și consilierul de legație dr. Lehman din partea Germaniei, la 22 octombrie 1940⁶⁵.

În ceea ce privește întreținerea trupelor germane (hrană și soldă), deși inițial se prevăzuse că aceste cheltuieli urmau să fie suportate integral de către partea română⁶⁶, ulterior partea germană a revenit asupra acestei înțelegeri, comunicând Guvernului român, prin nota nr. 8817/1940, că „Guvernul Reich-ului a hotărât ca contribuția statului român pentru întreținerea trupelor germane să se reducă la cheltuielile de cantonare a acestor trupe și a materialelor lor și la plata unei sume efective lunare de 100 milioane lei”⁶⁷. Această decizie a Guvernului german a fost aprobată de generalul Antonescu⁶⁸ și, ca urmare, Ministerul Coordonării, prin nota din 2 decembrie 1940, a adus la cunoștința însărcinatlui cu afaceri economice al Reich-ului la București, Hermann Neubacher, că „Guvernul român a ratificat acordul stabilit cu privire la modul de acoperire a cheltuielilor făcute de Misiunea militară germană” și anume: 1. cheltuielile de instalare urmau să fie suportate de Guvernul român; 2. la întreținerea totală a Misiunii, statul român urma să contribuie cu o sumă lunară de 100 milioane lei, cheltuielile care întreceau această sumă urmând să fie suportate de Guvernul german dintr-un fond în lei deschis la Banca Națională a României, pe care Guvernul german urma să-l acopere lunar din soldul clearing-ului german-român; conturile din România ale întreprinderilor germane; totodată, era prevăzut și costul transportului prin Ungaria al trupelor germane, ce urma să revină exclusiv părții germane⁶⁹.

În ceea ce privește modul în care a fost întâmpinată de către populație sosirea trupelor germane în țară, trebuie să remarcăm că, spre deosebire de exagerările istoriografiei de până la 1989, această primire nu a fost ostilă. De altfel, un document relevant elaborat de Secția a II-a a Biroului Contrainformații al Marelui Stat Major preciza că „sosirea trupelor germane în țară la sfârșitul anului 1940 a fost primită de către populația românească cu oarecare mâhnire, îngrijorare, dar și cu speranțe [...] Primele trupe sosite au impus prin ținută și mai ales prin echiparea și bogăția dotării lor”⁷⁰. Deși trupele germane și mai ales comandamentul acestor trupe au avut în general o atitudine corectă, atât față de populație, cât și față de interesele statului român, totuși s-au petrecut o serie de

⁶³ A.N.I.C., fond P.C.M., Cab. Militar Ion Antonescu, dosar nr. 8/1940, f. 96-97.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 102.

⁶⁵ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 134.

⁶⁶ A.N.I.C., fond P.C.M., Cab. Militar Ion Antonescu, dosar nr. 28/1940, f. 7.

⁶⁷ *Ibidem*, dosar nr. 12/1940, f. 89-90.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 91.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 107.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar nr. 33/1940, f. 2-4.

fricțiuni începând de la incidentele individuale și până la unele atitudini oficiale⁷¹, de exemplu: pretenții exagerate de confort și alimentație, devastări și pagube create bunurilor particulare etc.⁷². Aceste incidente, având caracter minor, nu au influențat în mod negativ relațiile dintre militarii germani și români. În concluzie, putem aprecia că, deși Guvernul român a făcut eforturi economice pentru întreținerea trupelor germane, pe de o parte, pe de altă parte, prezența acestor trupe a permis demobilizarea armatei române, în acest fel putându-se asigura mâna de lucru necesară pentru muncile agricole, ceea ce a atras după sine economisirea a peste 1 miliard de lei lunar, punându-se astfel capăt, în mare parte, nemulțumirilor și neactivității cauzate de prea lungile concentrări⁷³. Totodată, prin prezența trupelor germane, s-a putut trece la reorganizarea armatei române, instruirea și dotarea unităților cu armament modern, și, nu în ultimul rând, prezența acestor trupe a însemnat o garanție pentru siguranța granițelor României – în fața tendințelor acaparatoare ale U.R.S.S. – o traducere în viață a garanțiilor oferite de către Germania și Italia la 30 august, această măsură fiind cu atât mai justificată în condițiile în care U.R.S.S. reprezenta pentru România, dar și pentru Germania, un pericol permanent.

Dacă sosirea Misiunii militare germane a reprezentat primul pas în înglobarea României în cadrul blocului politic și militar al Axei, aderarea României la Pactul Tripartit avea să constituie un „pas decisiv” în acest sens. Aderarea la Pactul Tripartit a fost precedată de o serie de încercări ale generalului Antonescu de a obține o ameliorare a situației populației românești din Transilvania de nord, cedată în urma Dictatului de la Viena. În acest sens, în luna octombrie, Valer Pop și Mihail Manoilescu, care reprezentaseră România la Viena, au fost trimiși în misiune la Berlin și Roma. Dacă misiunea lui Manoilescu la Roma se reducea, în principal, la a atrage atenția Guvernului italian asupra prigoanei la care era supusă populația românească din partea de nord a Transilvaniei, cea a lui Valer Pop la Berlin urmărea și un alt scop: el trebuia să lucreze un timp „la dezvoltarea relațiilor României cu puterile Axei, dar mai ales cu Germania”⁷⁴. Astfel, la întvederea avută cu von Ribbentrop, în data de 14 octombrie 1940, după ce a adus la cunoștința ministrului de externe german problema raporturilor româno-maghiare, Valer Pop a arătat că „misiunea lui nu se mărginește numai la soluționarea diferendului româno-ungar, ci și de a face cunoscută atitudinea României și a lucra un timp oarecare la dezvoltarea raporturilor noastre cu puterile Axei”⁷⁵. Ribbentrop s-a arătat extrem de satisfăcut de această introducere, considerând că „interesele celor două țări sunt complementare și identice și este logic și firesc ca să se ajungă la această colaborare”, precizând în continuare că, colaborarea politică și militară a început prin „alinierea” României la Axă și prin trimiterea Misiunii militare germane în România pentru reorganizarea armatei române. În ceea ce privește colaborarea economică, el a precizat că „este dorită de Germania”, care este gata să ajute România „cu fapta și cu sfatul pentru reorganizarea economiei naționale”⁷⁶.

⁷¹ *Ibidem*, f. 4.

⁷² *Ibidem*, f. 4–6.

⁷³ *Ibidem*, dosar nr. 202/1940, f. 34.

⁷⁴ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 140–141.

⁷⁵ Arh. M.A.E., fond 71/Germania, vol. 80, f. 298.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 298–299.

La 16 octombrie 1940, în timp ce se afla la Berlin, Valer Pop a primit indicații din partea ministrului de externe – Mihail Sturdza – să aducă la cunoștința Guvernului german hotărârea Guvernului român de a adera la Pactul Tripartit, fiind însărcinat să îndeplinească imediat formalitățile necesare în acest scop, atrăgându-i-se atenția că procedura urmată avea ca scop să prevină prioritatea adeziunii Ungariei⁷⁷. După cum se știe, Pactul Tripartit a fost semnat la Berlin, în data de 27 septembrie 1940, de către reprezentanții Germaniei, Italiei și Japoniei. În esență, era un acord militar, cele trei țări propunându-și să organizeze colaborarea lor în vederea instaurării în Europa și în Asia a unei „noi ordini de lucru”⁷⁸.

La 28 septembrie 1940, Guvernul maghiar a dat dispoziții reprezentantului său la Berlin – Sztójay Döme – să aducă la cunoștința Guvernului german că Ungaria dorea să adere la Pactul Tripartit. După ce inițial, atât Germania cât și Italia refuzaseră solicitarea Ungariei, ceea ce a fost un adevărat „duș rece” pentru conducerea maghiară, ele au revenit asupra hotărârii și, la 12 octombrie 1940, Ribbentrop l-a informat pe Sztójay Döme că Italia și Japonia s-au declarat de acord cu adeziunea Ungariei la Pactul Tripartit, urmând ca din cele încă 6–8 state care manifestaseră dorința de a adera la Pact, Ungaria să fie prima care va semna Pactul⁷⁹. Vestea acceptării de către Germania a aderării Ungariei și mai ales faptul că aceasta urma să semneze prima au alarmat cercurile diplomatice românești. Astfel se explică indicațiile date de Mihail Sturdza lui Valer Pop de a preveni cu orice preț aderarea Ungariei. În aceeași zi (16 octombrie), Valer Pop s-a prezentat la Secretarul de Stat Weiszäcker, cărui i-a făcut comunicarea formală că România aderă la Pactul Tripartit și că este însărcinat cu îndeplinirea formalităților necesare. Weiszäcker a luat cunoștință de „mulțumire și satisfacție”, arătând că adeziunea României va putea avea loc într-un timp foarte scurt, „cel puțin din partea Germaniei și Italiei”, exprimându-și totodată satisfacția pentru faptul că, „în sfârșit, România va fi aliata Germaniei”⁸⁰. Secretarul de Stat Weiszäcker l-a însărcinat pe Friedrich Gauss cu pregătirea protocolului și a formalităților aderării României la Pactul Tripartit⁸¹.

Însă în aceeași zi, la cererea Guvernului german, formulată prin Legația din București, adeziunea României a fost amânată pentru o dată ulterioară, fiind pusă în conexiune cu viitoarea călătorie a generalului Antonescu la Berlin⁸². La 18 octombrie, tratativele au fost reluate la Berlin între Valer Pop și Friedrich Gauss, acesta din urmă declarându-i lui Valer Pop că „datorită inițiativei Guvernului maghiar nu se va putea evita ca Ungaria să semneze mai întâi protocolul de adeziune, dar Germania va avea grijă ca distanța în timp să nu fie prea mare”. Gauss a mai arătat că „Ministerul Afacerilor Străine se gândea la o solemnitate corespunzătoare cu ocazia semnării care s-ar face neapărat la Berlin. Concomitent însă – opina Gauss – s-ar face o solemnitate și la București, prezidată de Conducătorul Statului Român, care ar fi radiodifuzată și comunicată în extenso și în mod potrivit în întreaga presă germană. După aceasta ar urma să se producă vizita domnului general Antonescu, care va fi primit ca șeful unui stat aliat”⁸³.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 324.

⁷⁸ *Ibidem*, vol. 81, f. 228.

⁷⁹ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 141–142.

⁸⁰ Arh. M.A.E., fond 71/Germania, vol. 80, f. 322–323.

⁸¹ *Ibidem*, f. 354.

⁸² *Ibidem*, vol. 81, f. 90.

⁸³ *Ibidem*, vol. 80, f. 345–348.

Textul protocolului în limba germană a fost pus la dispoziția lui Valer Pop la 4 noiembrie 1940, urmând ca el să-l traducă în limba română, deoarece protocolul urma să fie semnat în patru exemplare originale: în limbile germană, italiană, japoneză și română. Textul românesc a fost remis a doua zi Guvernului german⁸⁴. Durata neobișnuită a pregătirilor se explică prin atitudinea Japoniei, care nu terminase la timp încheierea formalităților tradiționale. Inițial se fixase ca data semnării protocolului să fie 15 noiembrie 1940, dar datorită faptului că ambasadorul japonez nu primise până la acea dată aprobarea protocolului de către Consiliul de Stat și de către Mikado (împărat), a fost necesară o nouă amânare. Vizita generalului Antonescu la Berlin a impus semnarea, la 23 noiembrie 1940, înainte de sosirea aprobării Guvernului japonez, astfel încât ambasadorul japonez la Berlin, Saburo Kurusu, a semnat protocolul „ad referendum“, adeziunea Japoniei la protocol fiind anunțată Guvernului român de ministrul japonez la București abia la 19 decembrie 1940⁸⁵.

Totodată, pentru a se da o satisfacție României, având în vedere faptul că prioritatea aderării urma să revină Ungariei, ceremonia semnării a fost prevăzută pentru 20 noiembrie 1940, la Viena, pentru Ungaria și 23 noiembrie 1940, la Berlin, pentru România⁸⁶. La 23 noiembrie 1940, protocolul de adeziune a României la Pactul Tripartit a fost semnat la Berlin de generalul Antonescu din partea României, ministrul de externe von Ribbentrop din partea Germaniei, ambasadorul Gino Buti din partea Italiei și Saburo Kurusu din partea Japoniei⁸⁷.

Referindu-se la textul protocolului, acesta prevedea în cadrul articolului 1 că „România aderă la Pactul Tripartit, semnat la Berlin în ziua de 27 septembrie 1940 între Germania, Italia și Japonia“. Articolul 2 prevedea participarea României la comisiile tehnice create prin articolul 4 al Pactului Tripartit, în condițiile în care aceste comisii vor lua în dezbaterile chestiuni ce atingeau interesele României⁸⁸. Protocolul a fost redactat în limbile română, germană, italiană, japoneză, fiecare text fiind considerat original, protocolul intrând în vigoare în ziua semnării⁸⁹. După semnare, generalul Antonescu a făcut o declarație prin care arăta importanța pactului pentru realizarea unei „noi ordini europene“, subliniind străduințele României și dorința ei de a se alătura acestei „opere“, realizând astfel formal „încadrarea lăuntrică existentă prin actele înfăptuite“ până atunci de noua conducere a României⁹⁰.

Aderarea României la Pactul Tripartit a fost dezbătută pe larg de presa vremii. Presa italiană, germană, japoneză și română a acordat spații largi evenimentului, considerând aderarea ca o „dovadă a solidarității popoarelor din sfera de influență a Axei“. Presă și cercurile oficiale maghiare au văzut prin acest act o „apropriere indirectă de România, care va duce la o scădere a tensiunii“⁹¹. Presa și Guvernul sovietic au considerat adeziunea ca un act îndreptat împotriva U.R.S.S., iar Anglia și S.U.A., evident, au privit aderarea ca o „aservire cu forța a României“⁹².

⁸⁴ *Ibidem*, vol. 81, f. 11.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 91.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 93.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 94.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 102.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, vol. 80, f. 230–231.

⁹¹ *Ibidem*, vol. 81, f. 97.

⁹² *Ibidem*.

Semnificația aderării României la Pactul Tripartit a fost pe larg dezbătută de către istoriografia noastră, cristalizându-se viziunea eronată potrivit căreia acest act a însemnat înfeudarea politico-diplomatică a României la carul intereselor puterilor Axei. În realitate, aderarea la Pactul Tripartit oficializa în plan internațional încadrarea României în sistemul Axei, ca modalitate de adaptare la un context internațional nefavorabil, ca și în alte împrejurări din trecutul nostru. Însă, aderarea la o coaliție de importanța Axei nu semnifica identificarea cu toate țelurile acesteia, ci doar cu cele ce îi serveau interesele de stat mic. Linia de politică externă pro Axă, inițiată de generalul Antonescu, nu poate fi apreciată ca simplă toană a unui dictator, ea corespundea unui calcul de stat cu o reală argumentație faptică. În esență, acest act a fost unul formal, de conjunctură, intrând în vigoare la 12 decembrie 1941, când, în virtutea angajamentelor asumate, România a fost nevoită să declare război S.U.A.

ANEXE

PROPUNERILE GUVERNULUI ROMÂN

pentru trimiterea unei Misiuni militare germane, pe baza convorbirilor care au avut loc la 15–17 septembrie 1940 între Generalul Antonescu, Conducătorul Statului Român, și Generalul von Tippelskirch, din partea Comandamentului Suprem German

I. Generalul Tippelskirch s-a prezentat la 15 septembrie din partea Comandamentului German domnului General Antonescu cu rugămintea de a i se preciza intențiile Comandamentului Român asupra Misiunii militare germane și în special asupra unităților de instrucție și asupra ofițerilor instructori necesari la școli și centre de instrucție.

II. După ce Generalul Tippelskirch a luat cunoștință de situația armatei române și a făcut sugestiile sale pe baza schimbului de vederi din Conferințele de la 15 și 16 septembrie, Comandamentul Român formulează propunerile de mai jos:

III. Scopul Misiunii militare germane este să colaboreze cu Comandamentul Român la reorganizarea, dotarea și instrucția armatei române pe baza experienței făcute de armata germană în campaniile din Polonia și Franța. Pentru acest scop Comandamentul German va trimite în România:

O Misiune militară, cu specialiștii necesari;

Unități destinate a arăta întrebuințarea tehnico-tactică a mijloacelor moderne în luptă.

Guvernul Român dorește ca, după terminarea instrucției, armamentul modern al acestor unități să rămână armatei române, în care caz acest armament va fi plătit de România. Dacă se convine acest lucru atunci predarea armamentului modern către armata română se va face de îndată ce ofițerii și trupa românească vor fi terminat instruirea lor.

O dată cu aceasta personalul german devine disponibil.

IV. Componere și funcționare:

1. Misiunea militară va funcționa în legătură cu Marele Stat Major Român și va dispune de ofițerii specialiști necesari;

2. Trupele care vor constitui și unități de instrucție la centrele de instrucție sunt următoarele:

a) *Aviația de luptă:*

6–8 escadrile bombardament

10–12 escadrile vânătoare

6 escadrile asalt (Stuka)

dotate complet cu material similar aceluia deja primit din Germania în ultimul timp și cu muniții;

b) *Apărarea antiaeriană:*

24 baterii de 75–88 mm

20 baterii de 37–40 mm

30 baterii mitraliere 13–20 mm

6 baterii proiectoare

toate complet dotate și cu muniția necesară. Aceste unități reprezintă 1/2 din necesarul pentru a apăra regiunea petroliferă și principalele centre pe comunicațiile între România și Germania. În plus, va trebui asigurată apărarea bazelor aeriene ocupate de aviația de mai sus;

c) *Mari unități motorizate și mecanizate:*

1 Divizie Motomecanizată (Panzerdivision) complet dotată.

V. Centrele de instrucție:

Unitățile de instrucție necesare centrelor de instrucție vor fi luate din unitățile arătate la capitolul patru și se vor completa cu unități speciale, care ar mai fi necesare:

1. *Aviație (Formarea personalului):*a) *Avioane de război:*

Vânătoare: 2 escadrile cu rezervele lor

Bombardament: 2 escadrile cu rezervele lor

Informație: 1 escadrilă cu rezervele ei;

b) *Avioane școală faza a 2-a (transformare):*

80 avioane Arado 96

70 avioane Arado 96B

30 Fockewulf, tipul de trecere pentru material modern;

c) *Materialul și personalul instructor necesar formării a 500 parașutiști*

De asemenea, echipamentul și armamentul pentru formarea unui batalion de parașutiști;

d) *Materialul demonstrativ și instrucție practică la pământ și anume pentru organizarea a:*

3 săli instrucție bombardament

3 săli instrucție vânătoare

3 săli instrucție informație-asalt;

2. *Artileria contra avioane*

2 baterii 75–88 mm

3 baterii 37–40 mm

1 baterie mitraliere grele 20 mm.

3. Centrul de Instrucție Motomecanizat

Unități detașate din divizia cuirasăată:

- 1 batalion care luptă (mijlocii și grele)
- 1 batalion purtat
- 1 grup recunoaștere
- 1 batalion motocicliști (sau 1 companie)
- 1 baterie motorizată
- 1 companie pionieri-pontonieri
- 1 companie transmisiuni

Ateliere mobile de întreținere și reparații.

4. *Centrele de instrucție ale armelor, unităților și mijloacelor arătate în anexa nr. 1.*

În plus, ofițeri necesari pentru stabilirea planului de învățământ și organizarea cursurilor.

VI. Întreținerea, cazarea și sosirea unităților. Începerea funcționării centrelor de instrucție

1. Întreținerea Misiunii militare și a unităților va fi în sarcina Statului Român și va fi stabilită de comun acord între guverne.

2. Staționarea în spațiul Sibiu–Râmnicu-Vâlcea–București–Buzău–Ploiești–Brășov.

3. Pentru toate detaliile în legătură cu sosirea și instalarea unităților și funcționarea centrelor, un delegat al Comandamentului German va veni la București pentru a stabili cele necesare cu Marele Stat Major Român.

4. Între timp, Marele Stat Major Român va face pregătirile intelectuale și materiale necesare în așa fel ca sosirea unităților să poată începe în următoarele condițiuni:

a) După circa trei săptămâni să înceapă sosirea unităților de instrucție arătate la capitolul V;

b) În același timp, să se instaleze mijloacele de apărare antiaeriană necesară siguranței aeriene arătate la capitolul IV;

c) Ulterior să fie aduse restul unităților arătate la capitolul IV.

VII. Pentru a se apropia în cel mai scurt timp doctrina de luptă a armatei germane și învățămintele trase din ultimul război se vor lua în paralel următoarele măsuri:

A. Un număr de trei-patru ofițeri de Stat Major din armata germană vor fi detașați pe lângă Școala Superioară de Război, în scopul de a colabora cu profesorii Școlii pentru difuzarea principiilor și procedeele de luptă ale armatei germane și funcționarea Statelor Majore la armata terestră și aeriană.

B. Un număr de ofițeri români, tineri, vor fi trimiși la stagii în centrele de instrucție, cursurile speciale și unitățile armatei germane pentru:

– a fi pregătiți și desăvârșiți în spiritul de doctrină și instrucție al armatei germane;

– a realiza încrederea și legătura sufletească între cele 2 armate.

VIII. Colaborarea în caz de război:

Colaborarea în caz de război se va stabili din timp direct între guvernele celor două țări.

IX. Se anexează:

a) Tabele de lipsurile armamentului și materialelor de război trimise de Germania României în 1939–1940 cu rugămintea de a se lua măsuri de completare;

b) Tabele de armamentul și materialele de război necesare pentru dotarea armatei române reorganizată cu mijloacele moderne de luptă, rugând să ni se precizeze posibilitățile și condițiile de livrare.

Conducătorul Statului Român
Președintele Consiliului de Miniștri
General Antonescu

București, 17 septembrie 1940

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinet Militar Ion Antonescu, dosar 28/1940, filele 6–11.

PACTUL TRIPARTIT

(27 septembrie 1940)

Guvernul Germaniei, Italiei și Japoniei consideră ca o condiție prealabilă pentru o pace de lungă durată ca fiecare națiune să primească spațiul ce i se cuvine. În consecință, ele au hotărât să stea alături și să organizeze colaborarea lor mutuală în marele spațiu asiatic și în teritoriile europene, în care scop ele își propun să creeze și să întrețină o nouă ordine de lucru, capabilă să favorizeze bunăstarea și prosperitatea popoarelor care locuiesc aceste teritorii. În plus, cele trei Guverne manifestă dorința de a extinde colaborarea lor și la celelalte națiuni care locuiesc în alte părți ale globului și care ar fi dispuse să-și orienteze eforturile într-o direcție asemănătoare, pentru a-și realiza astfel aspirațiile, care în ultimă analiză tind la pacea mondială.

În consecință, Guvernele Germaniei, Italiei și Japoniei au convenit cele ce urmează:

Art. 1. Japonia recunoaște și respectă direcțiunea italo-germană în crearea unei ordini noi în Europa.

Art. 2. Germania și Italia recunosc și respectă direcțiunea Japoniei în crearea unei ordini noi în spațiul Asiei Mari din Extremul Orient.

Art. 3. Germania, Italia și Japonia convin să așeze colaborarea lor pe baza de mai sus. Ele își au în plus obligația de a se susține mutual, prin toate mijloacele politice, economice și militare, în cazul când una din cele trei părți contractante ar fi atacată de o putere care actualmente nu este încă angajată în războiul european sau în conflictul chino-japonez.

Art. 4. Pentru aducerea la îndeplinire a prezentului pact, se vor întruni imediat comisii tehnice comune ai căror membri vor fi desemnați de Guvernele Germaniei, Italiei și Japoniei.

Art. 5. Germania, Italia și Japonia declară că acest pact nu schimbă întru nimic statutul politic ce există actualmente între fiecare dintre cele trei părți contractante și U.R.S.S.

Art. 6. Prezentul pact va intra în vigoare din momentul semnării sale și va rămâne în vigoare timp de 10 ani, începând din ziua intrării lui în vigoare. În cazul când una din ele ar cere-o Înaltele Părți Contractante vor începe negocieri la timpul potrivit pentru reînnoirea Pactului, înainte de expirarea lui.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Germania, vol. 80, filele 228–229.

PROTOCOL DE ADEZIUNE A ROMÂNIEI LA PACTUL TRIPARTIT

(23 noiembrie 1940)

Protocol

Guvernele Germaniei, Italiei, Japoniei de o parte și Guvernul României de altă parte stabilesc prin plenipotențiarilor lor mai jos semnați următoarele:

Art. I. România aderă la Pactul Tripartit semnat la Berlin în ziua de 27 septembrie 1940 între Germania, Italia, Japonia.

Art. II. Când comisiunile tehnice comune prevăzute în articolul IV al Pactului Tripartit vor trata chestiuni ce ating interesele României, reprezentanții României vor lua parte și ei la deliberările comisiunilor.

Art. III. Textul Pactului Tripartit este alăturat la acest protocol ca anexă.

Prezentul protocol este redactat în limbile română, germană, italiană și japoneză și fiecare text face credință ca act original. El intră în vigoare în ziua semnării.

Drept care semnatarii de mai jos, investiți de către Guvernele lor cu depline puteri în regulă, au semnat acest Protocol și l-au întărit cu sigiliile lor.

Făcut în 4 exemplare, în Berlin, în ziua de 23 noiembrie 1940 – în anul XIX al Erei Fasciste corespunzând zilei a 23-a. lunii a 11-a a anului al 15-lea al Erei Syōwa.

S.s. von Ribbentrop.

S.s. Gino Buti.

S.s. Saburo Kurusu „ad referendum“.

S.s. General Antonescu.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Germania, vol. 81, f. 102.

DECLARAȚIA (DOMNULUI) GENERAL ANTONESCU

După semnarea solemnă a protocolului de adeziune a României la Pactul Tripartit, Generalul Antonescu, Conducătorul Statului Român a făcut următoarea declarație:

„Sunt conștient de faptul că am îndeplinit astăzi un act de stat, care are o însemnătate istorică nu numai pentru viața și dezvoltarea poporului român, ci și pentru Europa ce va ieși din sacrificiile războiului actual. Nu este vorba numai de o formalitate diplomatică, cum au fost îndeplinite atât de des în ultimele două decenii, ci de un act fundamental al noii orientări a Statului român, și de o contribuție sinceră și reală a poporului român la reconstrucția Europei și a lumii ca și la apărarea civilizației actuale, care este asigurată prin victoria statelor unite în

Pactul Tripartit. Străduințele ultimelor două decenii de a asigura o pace durabilă nu au dat roade deoarece s-au întemeiat pe retorica goală a conferințelor și ideologiilor, care erau supuse intereselor condamnabile ale unor forțe de distrugere și nu țineau seama de realitățile politice și geografice, care nu pot fi disprețuite fără urmări. Organizarea acestei lumi, dezrobită de jugul de robi al acestor puteri, este însă o necesitate. Această organizare nu se poate întemeia decât pe temelii de concepție, politice, etnice, economice și geografice, care asigură dezvoltarea pașnică și cooperarea popoarelor în spațiile vitale care corespund intereselor lor și care fac posibilă crearea de mari spații comune și de viață armonioasă. Această nouă orânduire a Europei și a lumii trebuie să nimicească toate ficțiunile și să distrugă toate puterile oculte pe care s-au întemeiat construcțiunile de ieri și care au dezlănțuit războiul de azi. Instrumentul eficace al noii orânduiri a Europei și a lumii a fost creat prin Pactul Tripartit. Germania național-socialistă, Italia fascistă și Japonia imperialistă, un bloc compact și indestructibil, care cuprinde un sfert de miliard de oameni, și-au unit mâna, s-au unit spre a realiza o mai dreaptă și mai bună ordine a lumii. Alianța acestor trei mari țări urmărește cu hotărâre și sinceritate restabilirea și consolidarea păcii mondiale, întemeierea unei lumi noi prin înlăturarea forțelor unei anarhii permanente, precum și asigurarea unei libere și armonioase cooperări a popoarelor.

Însuflețită de dorința de a desăvârși propriile sale forme de viață, România are ferma convingere că adeziunea ei la marea operă a reconstrucției lumii este numai urmarea propriei sale dorințe de reînnoire, care leagă mișcarea legionară, în mod organic și indestructibil, de național-socialism și fascism.

Regimul național-legionar simbolizează, prin luptele sale victorioase, prin sacrificiile sale și prin prefacerile interne adeziunea de fapt a poporului român la noua ordine a Europei realizată prin Pactul Tripartit. Astfel, adeziunea la Pactul Tripartit este o urmare logică și firească a acestei încadrări lăuntrice desăvârșite dinainte. Regatul României aderă deci solemn și formal, sincer și hotărât la Pactul Tripartit semnat la 27 septembrie 1940 la Berlin și aduce totalitatea puterilor sale pentru realizarea țelurilor cuprinse în Pact“.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Germania, vol. 80, filele 230-231.